

การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการปกครอง ไทยตามหลักทศพิธราชธรรม*

AN ANALYTICAL STUDY OF THE ROLE OF MONKS AND THE DEVELOPMEN OF THAI GOVERNMENT ACCORDING TO THE PRINCIPLE OF TOSAPHITHARATHAMMA

พระปรีชา ชยวุฒโต (อมรชัยนนท์)¹ และ เกษฎา ผาทอง²

Phra Preecha Chayawutto (Amornchainont)¹ and Kesada Phathong²

¹⁻²มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

¹⁻² Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding author E-mail: kakadubai47760@gmail.com

วันที่รับบทความ : 10 สิงหาคม 2566; วันแก้ไขบทความ 4 ตุลาคม 2566; วันตอบรับบทความ : 27 ตุลาคม 2566

Received 10 August 2023; Revised 4 October 2023; Accepted 27 October 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองในสมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาการปกครองไทย 3) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการปกครองไทยในยุคปัจจุบันตามหลักทศพิธราชธรรม งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า

1. บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองที่ตื้นนั้น ต้องเป็นไปตามระเบียบมติของกฎมหาเถรสมาคมและคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัย บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองนั้นจะต้องมีธรรมนุญเป็นกฎหมายสูงสุด คือ มีพระธรรมพระวินัยเป็นหลัก และ

Citation:

* พระปรีชา ชยวุฒโต (อมรชัยนนท์)¹ และ เกษฎา ผาทอง. (2566). การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการปกครองไทยตามหลักทศพิธราชธรรม. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 1(5), 17-32.

Phra Preecha Chayawutto (Amornchainont) and Kesada Phathong. (2023). An analytical study of the role of monks and the developmen of Thai government according to the principle of Tosaphitharathamma.

Modern Academic Development and Promotion Journal. 1(5), 17-32.;

DOI: <https://doi.org/10.>

<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

ปกครองกันด้วยหลักความเสมอภาค หลักเสรีภาพ หลักความเป็นธรรม อำนาจในการตัดสินใจเป็นของส่วนรวม

2. แนวคิดทางการปกครองแบบธรรมราชาและเทวราชา ถูกนำมาปรับใช้ตั้งแต่ช่วงปลายสมัยสุโขทัยสู่สมัยอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์เรื่อยมา ความคิดทางการเมืองทั้งสองนี้ ได้ถูกนำมาปรับใช้ให้เข้ากับระบอบประชาธิปไตยของไทยในยุคปัจจุบัน จนกระทั่งอุดมการณ์ทางการเมืองทั้งสองแบบ ได้กลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองไทย ซึ่งได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อมสืบต่อกันมา จนกระทั่งบุคคลยอมรับและยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ

3. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการปกครองไทยในยุคปัจจุบันตามหลักทศพิธราชธรรม ปรากฏออกมาในรูปแบบของหลักธรรมคำสอน ที่ต้องการให้ผู้นำ นักปกครอง นักบริหาร นักการเมือง ผู้ที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชา และประชาชนทั่วไป ได้ใช้หลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ เพื่อพัฒนาตนเองทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์, การปกครองไทย, ทศพิธราชธรรม

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the roles of the monks in the administration of the Buddha era until the present, 2) to study the Thai government, and 3) to analyze the roles of the monks and the development of Thai government in modern times according to the Dasaphitharajdhamma principles. This research is a documented research study.

The results showed that

1. The role of the monks in relation to good governance must be in accordance with the rules and regulations of the Sangha Sangha and the Sangha according to the Discipline The role of the monks in government must have a statute as the supreme law, that is, the Dhamma Vinaya as the core. and governed by the principles of equality, liberty, and fairness The decision-making power belongs to the public.

2. Concepts of Dhammaracha and Devaracha It was adapted from the end of the Sukhothai period to the Ayutthaya period, Thonburi and Rattanakosin periods. These two political ideas Has been adapted to suit the democratic system of Thailand in the modern era. until both political ideologies has become a political culture in Thailand Which has been transmitted, cultivated both directly and indirectly inherited from each other Until the person accepts and adheres to as a guideline for the political practice of that society.

3. The role of monks and the development of Thai government in the modern era according to the Dasaphitharajadhamma principles manifested in the form of doctrines who want leaders, rulers, executives, politicians, those under their command and general public He used ten principles of Dasaphitha Rajadhamma to develop himself physically, verbally and mentally.

Keywords: Priest role, Thai government, Tosaphit Ratchatham

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาได้ปรากฏในคัมภีร์ชาดก ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ได้กล่าวถึงการเวียนว่ายตายเกิดของพระโพธิสัตว์ในพระชาติต่าง ๆ และก่อนที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในแต่ละชาตินั้น พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญบารมีในด้านต่าง ๆ และต้องพบกับเหตุการณ์ดีบ้างชั่วบ้าง ด้วยความพยายามทำความดีสั่งสมบารมีมาติดต่อกันหลายภพหลายชาติ จนกระทั่งมีความดีบารมีเต็มเปี่ยมจึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งถือได้ว่าหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าสามารถนำไปปฏิบัติได้ตลอดทุกกาลทุกสมัย ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ในครั้งพุทธกาล จึงปฏิบัติได้ผลเกื้อกูลให้เกิดความสุขความเจริญได้ในปัจจุบัน เช่น เมื่อทรงแสดงธรรมแก่ผู้ปกครอง ก็ทรงแสดงทศพิธราชธรรมคือธรรมสำหรับพระราช 10 ประการ เพราะศูนย์รวมของการปกครองหรือกลไกสำคัญอันจะนำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการปกครองอยู่ที่ผู้ปกครอง ตั้งแต่พระราชผู้เป็นพระประมุขของรัฐ ฉะนั้น หลักทศพิธราชธรรมจึงเน้นความสำคัญของผู้นำหรือเน้นที่ตัวผู้นำ ว่าจะต้องมี

คุณสมบัติหรือมีคุณธรรมอะไรบ้าง จึงจะนำประเทศชาติไปสู่ความร่มเย็นเป็นสุข หากพิจารณาด้วยดีแล้วจะเห็นว่าไม่ใช่เป็นธรรมสำหรับผู้ปกครองสูงสุดโดยเฉพาะพระราชหรือพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่เป็นธรรมสำหรับผู้ทำหน้าที่ปกครองทั่ว ๆ ไปตั้งแต่ระดับชาติ ตลอดลงมาจนถึงระดับประชาชนในชาติทั่วไป จะแตกต่างกันก็ตรงที่ขอบเขตแห่งความรับผิดชอบในการปกครอง ซึ่งก็คงมากน้อยแตกต่างกันไปตามฐานะของบุคคลนั้น ๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2540 : 13)

นับจากอดีตจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้มีส่วนสำคัญกับสังคมไทยมาโดยตลอด โดยจัดเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่ง และได้ทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันทุกวันนี้พระสงฆ์มิได้ทำเฉพาะหน้าที่ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังสามารถทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมในด้านต่าง ๆ หลายด้านด้วยกัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2535 ได้ระบุถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบันไว้ 6 ภารกิจ คือ งานปกครองคณะสงฆ์ งานศาสนศึกษา งานศึกษาสงเคราะห์ งานเผยแผ่ศาสนาธรรม งานสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ ทั้งเป็นบทบาทหลักที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้เป็นแนวทางแก่พระสงฆ์ได้นำไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นบทบาทหลักดั้งเดิมแต่ครั้งพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ เริ่มเผยแผ่พระธรรม ได้มอบหมายภารกิจแก่พระสงฆ์สาวกให้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” พระพุทธดำรัสดังกล่าวพระองค์ทรงตรัสไว้เป็นหลักให้แก่พระสงฆ์ได้ยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางในการแสดงหน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์มิให้คลาดเคลื่อน

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2540 : 214) ได้ทรงตรัสว่า การให้สงฆ์เป็นผู้ปกครองจึงไม่ได้หมายถึงการให้อริยสงฆ์ ภิกษุสงฆ์ หรือภิกษุณีสงฆ์เพียงรูปใดรูปหนึ่งเป็นผู้ปกครอง แต่การให้สงฆ์เป็นผู้ปกครองนั้น หมายถึง การให้กลุ่มบุคคลผู้เป็นบรรพชิตคือภิกษุสงฆ์หรือภิกษุณีสงฆ์จำนวนตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป ซึ่งอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นคณะในสถานที่ต่าง ๆ มีวัดและอารามเป็นต้น เพื่อดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ได้ช่วยกันดำเนินการกิจกรรมอันสำคัญต่าง ๆ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี เนื่องจากทรงประสงค์จะทรงมอบการปกครองคณะไว้แก่สงฆ์ไม่ทรงประสงค์ปล่อยให้

อยู่กันอย่างเป็นอิสระ จึงทรงอนุญาตให้สงฆ์เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันเนื่องด้วยการปกครองคณะ มีการบวชให้กุลบุตรเป็นต้น

พระสุธารักษ์ (ธมมารักษ์ ปิยมาตย์) (2564) ได้ศึกษาเปรียบเทียบหลักธรรมโพธิธรรมศาสนาพุทธกับระบอบประชาธิปไตย สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนากับหลักระบอบประชาธิปไตยเป็นของประชาชน หลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาค หลักการปกครองโดยกฎหมาย และหลักเสียงข้างมากนั้น โดยรวมหลักอำนาจอธิปไตยเป็นหลักยึดในใจของตน ถือเป็นหลักธรรมใหญ่ที่สามารถทำให้บุคคลอยู่ร่วมกันได้ในสังคม นอกจากนี้ ศิล 5 ยังเป็นมูลฐานให้เกิดการปกครองระบอบประชาธิปไตย และสร้างความมีเมตตาต่อกันในสังคมด้วย

พระไพศาล วิสาโล (2533 : 96) ได้อธิบายว่าการพัฒนาที่แท้จริงในทางพุทธธรรมจะต้องเอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคมและชาติอันตนจะต้องเกื้อกูลปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้เป็นไปด้วยดี โดยไม่เอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นเกณฑ์พร้อมกันนั้น การพัฒนาจะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐาน อำนวยให้เกิดคุณค่าในทางมนุษยธรรมเมตตา กรุณา ปรานี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความยุติธรรม

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2540 : 47) ได้กล่าวว่า การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณร ในเขตการปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า “การปกครอง” แปลว่าการควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรจะอยู่

เสถียร โพธิ์นันทะ (2541 : 25-26) ได้กล่าวว่า การปกครองของคณะสงฆ์ในช่วงต้นพุทธกาล มีลักษณะการปกครองแบบธรรมชาติดีเหมือนพ่อแม่ปกครองดูแลลูก เนื่องจากพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ปกครองด้วยพระองค์เอง ด้วยความที่พระองค์ทรงเป็นพระบรมศาสดาผู้ทรงให้กำเนิดสาวกผู้เป็นสมาชิกของคณะสงฆ์ แม้จะมีพระสงฆ์สาวกซึ่งเป็นพระอรหันต์จาริกออกไปเผยแผ่พระสัทธรรมยังสถานที่ต่าง ๆ ในชมพูทวีปแล้ว แต่เมื่อมีกิจกรรมอันจำเป็นหรือมีปัญหาสำคัญใด ๆ เกิดขึ้นและอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคม คณะสงฆ์หรือตัวพระสงฆ์สาวกเองในสถานที่ที่จาริกไปนั้น ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ที่ห่างไกลเพียงใดก็ตามพระสงฆ์สาวกเหล่านั้นก็ต้องเดินทางกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อกราบทูลให้ทรงทราบถึงปัญหาและให้ทรงตัดสินพระทัยเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ หรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น แม้บางสถานที่จะมีพระสงฆ์สาวกผู้ใหญ่

คอยดูแลตัดสินใจอยู่แล้ว แต่การตัดสินใจในเรื่องสำคัญก็ยังคงขึ้นตรงต่อพระพุทธเจ้าอยู่นั่นเอง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะมุ่งศึกษา เรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการปกครองไทยตามหลักทศพิธราชธรรม เพื่อที่จะวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคต่างๆทั้งทางด้านการปกครอง และวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการปกครอง เพื่อเสนอแนะแนวทางบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาการปกครองไทยตามหลักทศพิธราชธรรม โดยหลักทศพิธราชธรรมเป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีแนวคิดมีหลักการในการเป็นนักปกครองที่ดี ในการเป็นผู้นำที่ดี ในการเป็นนักบริหารที่ดี มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการปกครองไทย เพื่อให้ นักปกครอง นักบริหาร นักการเมือง ข้าราชการ และประชาชนทุกคน ได้เกิดความสุขจิต ยุติธรรม มีจิตสำนึกที่ดีในการพัฒนาประเทศชาติของตนเองสืบต่อไป และบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณชนเพื่อส่วนรวมได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาการปกครองไทย
3. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการปกครองไทยในยุคปัจจุบันตามหลักทศพิธราชธรรม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สอดคล้องกับเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการปกครองไทยตามหลักทศพิธราชธรรม มีเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

1. พุทธทาสภิกขุ (2549 : 26) ได้กล่าวว่า ทศพิธราชธรรม 10 ประการ เป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองความสงบสุข สันติภาพความเป็นผู้เป็นอิสระเหนือความทุกข์ เหนือปัญหาทุกอย่างทุกประการ

2. เกษฎา ผาทอง (2559 : 263 - 264) ได้กล่าวถึง บทบาทเชิงพุทธที่เกี่ยวกับธรรมที่ส่งผลทางการเมืองไว้ว่า

2.1 หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty) เพื่อแสดงออกถึงอำนาจในการปกครองของประชาชนโดยแท้จริง ประชาชนจะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของอำนาจโดยใช้อำนาจกำหนดตัวผู้ปกครองและผู้แทนของตน รวมทั้งอำนาจในการถอดถอนในกรณีที่มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งของประชาชนอย่างอิสระเสรีแบบลับและทั่วถึง มีกำหนดเวลาที่แน่นอน ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักอธิปไตย 3 ประการ คือ หลักอรรถาธิปไตย คือการเอาตนเป็นใหญ่ หลักโลกาธิปไตย คือการเอาโลกเป็นใหญ่ และหลักธรรมาธิปไตย คือ การเอาหลักธรรมเป็นใหญ่ ซึ่งพระพุทธศาสนามุ่งเน้นหลักธรรมาธิปไตยเป็นรูปแบบในการปกครองที่ดีที่สุด เพื่อส่งผลให้การตัดสินใจเป็นธรรมมากที่สุด

2.2 หลักเสรีภาพ (Liberty) การที่บุคคลสามารถกระทำ หรืองดเว้นการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามที่ต้องการ トラบเท่าที่การกระทำหรืองดเว้นการกระทำนั้นไม่ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี ของประชาชน

2.3 หลักความเสมอภาค (Equality) ในระบอบประชาธิปไตยเชื่อมั่นว่าหากมนุษย์มีโอกาสที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าจะมีความสามารถที่แตกต่างกันก็ตาม มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตที่ตีร่วมกันได้ ความเสมอภาคจึงเป็นคุณลักษณะขั้นพื้นฐานที่ประชาชนในสังคมเดียวกันมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน ซึ่งในพระพุทธศาสนาจะเห็นได้อย่างชัดเจนในการให้ความเสมอภาคในเรื่องวรรณะเชื้อชาติเช่น บุคคลไม่ว่าจะอยู่วรรณะไหนก็สามารถเข้ามาบวช ในพระพุทธศาสนาได้และนับถือกันในเรื่องของพรราชา โดยไม่คำนึงว่าจะอยู่วรรณะใด เชื้อชาติใด หลักความเสมอภาคในการเคารพนับถือพระรัตนตรัย เป็นต้น

2.4 หลักการปกครองโดยกฎหมาย (Rule of Law) หลักการนี้มีขึ้นเพื่อมุ่งจะให้ความคุ้มครองแก่สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นสำคัญ “หนึ่งคนหนึ่งเสียง (One Man One Vote)” ถือเป็นศักดิ์และสิทธิของประชาชนในการเลือกตั้ง เพื่อเป็นการกำหนดให้ผู้ปกครองหรือ คณะรัฐบาลในฐานะที่ได้ผ่านการเลือกตั้งจะใช้อำนาจใด ๆ ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้ อีกทั้งการใช้อำนาจนั้นจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์สุข ของประชาชนเท่านั้น การจำกัดสิทธิเสรีภาพใด ๆ ของประชาชนจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของ กฎหมายเท่านั้น ในพระพุทธศาสนามีพระวินัยซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่เป็นหลักปฏิบัติ

ของสงฆ์ที่จะอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหมู่คณะมีความสุข ช่มคนชั่ว ปกป้องคนดีจนถึงเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม คือพระพุทธศาสนา เป็นต้น

2.5 หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule) การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้น ในการตัดสินใจใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดตัวเลือกผู้ปกครอง เพื่อให้มั่นใจว่าการตัดสินใจเลือกผู้ปกครองนั้นจะสะท้อนถึงความต้องการของคนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง ก็จะต้องให้ความเคารพและคุ้มครองเสียงข้างน้อยด้วย (Minoirty Right) ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้มติในลักษณะพวกมากลากไป ในพระพุทธศาสนาที่ใช้หลักเสียงข้างมากเป็นเครื่องตัดสิน เช่น การรับภิกษุ จะต้องมีการถามท่ามกลางสงฆ์ว่า พระภิกษุรูปใด สมควรได้รับผ้ากฐิน โดยมีการเสนอพระภิกษุรูปที่สมควรได้รับผ้ากฐิน หากพระภิกษุสงฆ์เห็นด้วยก็ เปล่งวาจาพร้อมกันว่า “สาธุ” หรือหากภิกษุรูปใดทำผิดพระวินัย ก็มีการตัดสินที่เรียกว่า “เอภุยกสิกา” คือ การระงับด้วยเสียงข้างมากลงมติทั้งอธิกรณ์และการระงับสงฆ์ส่วนใหญ่ และในการประชุมทำสังฆกรรมต่าง ๆ นั้น ต้องมีมติเป็นเอกฉันท์หากมีข้อข้องใจมีสิทธิยับยั้ง (Veto) ได้แม้เพียงพระภิกษุรูปเดียวทั่วทั้งสงฆ์ทั้งหมดก็ต้องฟัง

บทบาทพระสงฆ์มิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอนศาสนธรรม และการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งทางด้านวัตถุและการแก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิต บทบาทสงฆ์ปกครองโดยใช้หลักประชาธิปไตยเพื่อความยุติธรรมและความปรองดองสมานฉันท์ในการปกครองหมู่คณะสงฆ์ 5 ประการ เช่น หลักอำนาจอธิปไตย หลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาค หลักการปกครองโดยกฎหมาย และหลักเสียงข้างมาก จะเป็นการบริหารจัดการตามหลักการแห่งพระธรรมวินัย พระพุทธศาสนามุ่งเน้นหลักธรรมาธิปไตยเป็นรูปแบบในการปกครองที่ดีที่สุด เพื่อส่งผลให้การตัดสินใจเป็นธรรมมากที่สุด

หลักทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ประการนี้ จัดได้ว่าเป็นธรรมที่สูงที่สุดของนักปกครองที่ดี หากบุคคลใดสามารถนำเอาธรรมทั้ง 10 ประการนี้ไปใช้ได้ครบทุกข้อ หรือว่าข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งส่วนรวมและส่วนของแต่ละบุคคลได้ และยังเป็นธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนดีมีศีลมีธรรมของสังคมและประเทศชาติได้อีกด้วย จะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรือง ความสงบสุข สันติภาพ ความเป็นผู้มีอิสระเหนือความทุกข์ เหนือปัญหาทุกอย่างประการ

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์และนำเสนอโดยวิธีการพรรณนา โดยมีรายละเอียด

ดังนั้น ผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ในพระพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยและอ้างอิงนั้น คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อรรถกถา ในขณะที่ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่เกี่ยวข้องนั้น ผู้วิจัยจะใช้เอกสารวิชาการ หนังสือ บทความวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ และสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ นำมาซึ่งการอธิบายเชิงพรรณนา จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุปผล โดยแบ่งลำดับการวิเคราะห์ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน
2. วิเคราะห์การปกครองไทย
3. วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการปกครองไทยตามหลักทศพิธราชธรรม

จากนั้นนำข้อมูลมาเสนอเป็นข้อค้นพบ เพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของผลวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1. บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองที่ดีนั้น ต้องเป็นไปตามระเบียบมติของกฎมหาเถรสมาคมและคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัย บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองนั้นจะต้องมีธรรมานุญเป็นกฎหมายสูงสุด คือ มีพระธรรมพระวินัยเป็นหลัก และปกครองกันด้วยหลักความเสมอภาค หลักเสรีภาพ หลักความเป็นธรรม อำนาจในการตัดสินเป็นของส่วนรวม

2. แนวคิดทางการปกครองแบบธรรมราชาและเทวราชา ถูกนำมาปรับใช้ตั้งแต่ช่วงปลายสมัยสุโขทัยสู่สมัยอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์เรื่อยมา ความคิดทางการเมืองทั้งสองนี้ ได้ถูกนำมาปรับใช้ให้เข้ากับระบอบประชาธิปไตยของไทยในยุคปัจจุบัน จนกระทั่งอุดมการณ์ทางการเมืองทั้งสองแบบ ได้กลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองไทย ซึ่งได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อมสืบต่อกันมา จนกระทั่งบุคคลยอมรับและยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ

3. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการปกครองไทยในยุคปัจจุบันตามหลักทศพิธราชธรรม ปรากฏออกมาในรูปแบบของหลักธรรมคำสอน ที่ต้องการให้ผู้นำ นักปกครอง

นักบริหาร นักการเมือง ผู้ที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชา และประชาชนทั่วไป ได้ใช้หลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ เพื่อพัฒนาตนเองทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

อภิปรายผล

วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองในสมัยพุทธกาล พบว่า การปกครองของพระสงฆ์ในช่วงต้นพุทธกาลนั้น มีลักษณะการปกครองแบบธรรมชาติเหมือนพ่อแม่ปกครองดูแลลูก เนื่องจากพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ปกครองพระสงฆ์ด้วยพระองค์เอง ด้วยความที่พระองค์ทรงเป็นพระบรมศาสดาผู้ทรงให้กำเนิดพระสงฆ์ แม้จะมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นพระอรหันต์จาริกออกไปเผยแผ่พระสัทธรรมยังสถานที่ต่าง ๆ ในชมพูทวีปแล้ว แต่เมื่อมีกิจกรรมอันจำเป็นหรือมีปัญหาสำคัญใด ๆ เกิดขึ้นและอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อพระสงฆ์ในสถานที่ที่จาริกไปนั้น ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ที่ห่างไกลเพียงใดก็ตาม พระสงฆ์เหล่านั้นก็ต้องเดินทางกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อกราบทูลให้ทรงทราบถึงปัญหาและให้ทรงตัดสินพระทัยเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ หรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น พระพุทธเจ้าทรงเป็นศูนย์กลางของการปกครองดังกล่าว พระองค์จึงทรงเป็นผู้ปกครองเช่นเดียวกับพระราชินีปกครองประชาชนในสังคมทางการเมือง แต่ทรงเป็นผู้ปกครองในสังคมสงฆ์เท่านั้น ในฐานะที่ทรงเป็นผู้ค้นพบพระสัทธรรมและเผยแผ่พระสัทธรรมออกไปจนมีพระสงฆ์สาวกจำนวนมากมายกเกิดขึ้น จึงทรงสามารถตัดสินพระทัยในการปกครองการบริหารคณะสงฆ์ การสอบสวนลงโทษภิกษุผู้กระทำความผิด และการบัญญัติสิกขาบทหรือการกำหนดวางระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อประโยชน์และความสงบสุขของสังคมสงฆ์ โดยอาศัยอำนาจแห่งพระสัทธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบนั่นเอง และพระพุทธเจ้าทรงเห็นความยากลำบากในการเดินทางของพระสงฆ์และกุลบุตรผู้มีความประสงค์จะออกบวช ซึ่งอยู่ในสถานที่ที่ห่างไกลและทุรกันดารเหล่านั้น จึงประทานอนุญาตให้พระสงฆ์เหล่านั้นทำหน้าที่บวชกุลบุตรผู้อยู่ในสถานที่ที่ห่างไกลและทุรกันดารได้ด้วยการให้บรรพชาอุปสมบทโดยการให้ไตรสรณคมน์ คือ การถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ซึ่งชาวพุทธในสังคมไทยเรียกการอุปสมบทด้วยวิธีนี้ว่า “ติสรณคมนูปสัมปทา” ซึ่งเป็นการบวชที่สำเร็จด้วยอำนาจของบุคคลคือพระสาวก จึงเป็นที่มาของรูปแบบการปกครองซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้ปกครองรองลงมาจากที่พระพุทธเจ้าทรงปกครองด้วยพระองค์เอง พระพุทธเจ้าทรงพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไปตามความเหมาะสมของเวลาและสภาพการณ์ต่าง ๆ โดยมีได้ดำรงเจ้าคุณคณาจารย์ทุกประการไว้แต่

เพียงพระองค์เดียว แต่กลับทรงผ่อนคลายเป็นไปตามเวลาและสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกและความคล่องตัวในการเผยแผ่พระสัทธรรมออกไปให้ได้อย่างกว้างขวาง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้คนจำนวนมากตามวัตถุประสงค์ซึ่งทรงวางไว้

วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองในยุคปัจจุบัน พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองนั้น ต้องเป็นไปตามระเบียบมติของกฎมหาเถรสมาคมและคณะสงฆ์ตามพระธรรมวินัย และจำเป็นต้องให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมเพื่อช่วยกันดูแลปกครอง บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองนั้นจะต้องมีธรรมานุญเป็นกฎหมายสูงสุด คือ มีพระธรรมพระวินัยเป็นหลัก และปกครองกันด้วยหลักความเสมอภาค หลักเสรีภาพ หลักความเป็นธรรม อำนาจในการตัดสินใจเป็นของส่วนรวม ในปัจจุบันนี้มีการปกครองด้วยการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย พุทธศักราช 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 มาใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองด้วยการมอบอำนาจในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกันในปัจจุบันมหาเถรสมาคม มีอำนาจที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของทั้งของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติสัทธรรม โดยแบ่งการศาสนศึกษา 2 แผนก คือ แผนกบาลี และ แผนกธรรมรวมถึงการศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการสาธารณูปการ 5) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ 6) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วิเคราะห์การปกครองไทย ตลอดระยะเวลาเกือบ 91 ปี ที่มีการปฏิวัติสยามเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยจะมีความผันแปรและล้มลุกคลุกคลานมาอย่างต่อเนื่อง เช่น เกิดปัญหาวิกฤตการเมืองทุจริตคอร์รัปชัน เกิดปัญหาการทำรัฐประหารอยู่บ่อยครั้ง เกิดปัญหาในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้ หลักการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองซึ่งอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน อำนาจการบริหารมาจากการเลือกตั้งของประชาชน เสียงส่วนใหญ่โดยการปกครองในระบอบนี้จะเน้นถึงความเสมอภาค เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน สามารถใช้สิทธิของตนเองนั้นได้ในขอบเขตที่จำกัด จะล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นไม่ได้ และประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครอง โดยการใช้อำนาจอธิปไตยโดยทางอ้อม เช่น เลือกผู้แทนเข้าไปบริหารประเทศ หรือ ใช้อำนาจอธิปไตยทางตรง เช่น การลง

ประชามติ การใช้การเมืองภาคประชาชน เป็นต้น หลักการการปกครองในระบอบประชาธิปไตยวางอยู่บนพื้นฐานหลักการสำคัญ 5 ประการ เช่น หลักความเสมอภาค หลักสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ หลักนิติธรรม หลักการใช้เหตุผล หลักการมีส่วนร่วมทางการเมือง การตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการ ต้องถือเอาเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจทางเลือก โดยถือว่าเสียงข้างมากเป็นตัวแทนที่สะท้อนความต้องการของประชาชนหมู่่มาก แต่ในขณะเดียวกัน หลักการนี้ต้องควบคู่ไปกับการเคารพและคุ้มครองสิทธิเสียงข้างน้อยด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นหลักประกันว่า ฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้วิธีการพวกมากลากไปตามผลประโยชน์ หรือกระแสความนิยมของพวกตนอย่างสุดโต่ง แต่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมดอย่างเป็นธรรม

วิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาการปกครองไทยตามหลักทศพิธราชธรรมนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้มีส่วนสำคัญกับสังคมไทยมาโดยตลอด โดยจัดเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่ง และได้ทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันทุกวันนี้พระสงฆ์มีได้ทำเฉพาะหน้าที่ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังสามารถทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมในด้านต่าง ๆ หลายด้านด้วยกัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2535 ได้ระบุถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบันไว้ 6 ภารกิจ คือ งานปกครองคณะสงฆ์ งานศาสนศึกษา งานศึกษาสงเคราะห์ งานเผยแผ่ศาสนาธรรม งานสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ ทั้งเป็นบทบาทหลักที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้เป็นแนวทางแก่พระสงฆ์ได้นำไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นบทบาทหลักดั้งเดิมแต่ครั้งพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ เริ่มเผยแผ่พระธรรม ได้มอบหมายภารกิจแก่พระสงฆ์สาวกให้สำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” พระพุทธดำรัสดังกล่าวพระองค์ทรงตรัสไว้เป็นหลักให้แก่พระสงฆ์ได้ยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางในการแสดงหน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์มีให้คลาดเคลื่อน หลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ หากพิจารณาด้วยดีแล้วจะเห็นว่าไม่ใช่เป็นธรรมสำหรับผู้ปกครองสูงสุดโดยเฉพาะพระราชหรือพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่เป็นธรรมสำหรับผู้ทำหน้าที่ปกครองทั่ว ๆ ไป ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับสังคม ระดับชุมชน ระดับครอบครัว ตลอดลงมาถึงระดับประชาชนทุกคนในชาติ สามารถประมวลลงในหลักการปกครองได้ 3 ประการ คือ

1. หลักการครองตน คือ มีมาตรฐานทางจริยธรรมสูงด้วยศีล ประพฤติสุจริตอยู่ในกรอบของศีลธรรมเป็นปกติ ไม่เบียดเบียนทำร้ายเอาเปรียบประชาชน มีความเห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เสียสละความสุขสำราญ หรือแม้แต่ชีวิตของตนเพื่อประชาชนด้วยปรีชาจาคมืดความไม่ลุ่มหลงมัวเมาในโลกิยารมณ์ด้วยตบะ มีความอดทนอดกลั้นต่ออุปสรรคต่าง ๆ ด้วยขันติ

2. หลักการครองคน คือ เป็นผู้ให้ด้วยทาน แบ่งปันเสียสละวัตถุสิ่งของช่วยเหลือประชาชน ให้ความรู้ ให้อาชีพ แนะนำในสิ่งที่ดีงามมีประโยชน์ให้แก่ประชาชน มีความสุภาพอ่อนน้อม ไม่ถือตัว ไม่กระด้าง เย่อหยิ่ง หยาบคาย เข้าถึงทุกคนได้ง่ายด้วยมัททวะ

3. หลักการครองงาน คือ มีความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น ด้วยอาชชวะ ไม่ลุแก่อำนาจแห่งความโกรธด้วยอภิกโธระ ไม่ข่มเหง ไม่คุกคาม ไม่ใช่ความรุนแรงกับประชาชนด้วยอวิหิงสา ดำเนินงานตามระเบียบแบบแผนอันดีงามที่ถูกต้องและเป็นธรรมด้วยอวิโรธนะ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ได้ทำเฉพาะหน้าที่ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังสามารถทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมในด้านต่าง ๆ หลายด้านด้วยกัน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2535 ได้ระบุถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบันไว้ 6 ภารกิจ คือ งานปกครองคณะสงฆ์ งานศาสนศึกษา งานศึกษาสงเคราะห์ งานเผยแผ่ศาสนธรรม งานสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ ทั้งเป็นบทบาทหลักที่กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้เป็นแนวทางแก่พระสงฆ์ได้นำไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นบทบาทหลักดั้งเดิมแต่ครั้งพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ เมื่อใดที่ผู้ปกครองมีคุณธรรม ธรรมก็จะเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้อำนาจทางการปกครองมีความมั่นคง และอำนวยประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนได้มากยิ่งขึ้น เพราะธรรมเปรียบเหมือนเกาะป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจ เพราะอำนาจนั้นถ้าใช้ไปอย่างไม่ถูกต้องไม่อยู่ในขอบเขตของศีลธรรมแล้ว อำนาจก็จะย้อนกลับมาทำลายผู้ใช้อำนาจเอง การใช้อำนาจของผู้ปกครองเพื่อให้เกิดผลของการใช้อำนาจนั้นบรรลุถึงจุดหมายคือธรรม เพราะไม่ว่าสภาพสังคมจะเปลี่ยนไปอย่างไรก็ตาม ประชาชนยังต้องการที่จะให้ผู้ปกครอง ผู้นำ รวมทั้งข้าราชการทุกระดับชั้น ทำหน้าที่ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่พวกเขาอย่างถูกต้องและเป็นธรรมตลอดมา

หลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ ซึ่งเป็นเสาหลักสำคัญของการพิทักษ์ระบอบประชาธิปไตยและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชน เป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่งความสงบสุข ความมั่งคั่ง สันติสุขของประชาชนอย่างยั่งยืน นักปกครอง นักบริหาร นักการเมือง ข้าราชการ และประชาชนทุกคน ควรนำหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการนี้ไปปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยให้มีความเข้มแข็ง ไม่ล้มลุกคลุกคลาน เกิดความสุจริต ยุติธรรม มีจิตสำนึกที่ดีในการพัฒนาประเทศชาติของตนเองสืบต่อไป ในยุคสมัยปัจจุบันนี้ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่าง ๆ นั้นมีอยู่มาก แต่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพของตนเองที่ควบคู่ไปกับคุณธรรมและจริยธรรมนั้นหาได้ยาก **ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้** 1. จากผลการศึกษาพบว่า ควรมีการจัดหลักสูตร และส่งเสริมทางด้านการศึกษาในเรื่องของการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองในสมัยพุทธกาลให้มากขึ้นกว่านี้ เพื่อให้ประชาชนโดยทั่วไปได้ตระหนักถึงการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวกับการปกครองได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามพระธรรมพระวินัย และควรนำหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ มาประยุกต์ใช้ในด้านปกครอง เพื่อให้ประชาชนโดยทั่วไปที่มีความสนใจในเรื่องของการปกครองที่ดี ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ในเชิงลึกมากขึ้น 2. จากผลการศึกษาพบว่า ควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ถึงการปกครองตามหลักประชาธิปไตยที่แท้จริง ควรส่งเสริมในเรื่องของศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์การปกครองให้แก่ประชาชนทั่วไป เพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถทำความเข้าใจ และสามารถวิเคราะห์การปกครองของไทยได้อย่างถ่องแท้ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนโดยทั่วไปได้เกิดความรู้ และสามารถแยกแยะ ข่าวสารทางการเมืองการปกครองที่เป็นจริงเป็นเท็จได้ 3. จากผลการศึกษาพบว่า ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาถึงหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ ในแง่มุมต่าง ๆ แก่สถาบันหรือองค์กรรัฐและเอกชน ประชาชนโดยทั่วไปทุกระดับชั้นทุกอาชีพ นักเรียน นักศึกษา หรือผู้ที่สนใจในหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาให้เข้ากับชีวิตในปัจจุบัน และเพื่อพัฒนาตนเองให้เกิดศักยภาพในหน้าที่การงาน และสามารถพัฒนาประเทศชาติได้สืบต่อไป **ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป** 1. ควรนำหลักธรรมเรื่องของศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ควบคู่กับหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการในการพัฒนาทางด้านการปกครองด้วย เพราะศีลเป็นเครื่องข่มจิต ขมที่ตัวจิตไม่ให้ทำตามใจกิเลสของตนเองจนเกินไป สมาธิทำให้จิตแน่วแน่เกิดพลัง ทำให้จิตใจผ่องใส ทำให้มองเห็นอะไรชัดเจน เกื้อกูลโดยตรงต่อการใช้ปัญญา ทำให้สามารถใช้งานในทางด้านปัญญาได้อย่างเต็มที่ ปัญญานั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้ง สามารถทำให้รู้เข้าใจตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายได้อย่างถูกต้องโดยไม่มีข้อผิดพลาดในหน้าที่การงาน 2. ควรมีการส่งเสริมการพัฒนาในด้านความรู้และความเข้าใจให้แก่ประชาชนในด้านประวัติศาสตร์ของการปกครองไทยได้อย่างถูกต้อง เพื่อประโยชน์ของประชาชนใน

การคิดวิเคราะห์แยกแยะ ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดที่ไม่ดี สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สิ่งใดทำเพื่อประโยชน์ของตนเอง สิ่งใดทำเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1-45*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ชุด 91 เล่ม*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2556). *คู่มือมนุษย์ 1 ใจความสำคัญของพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2549). *หลักรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทหีบพิชการพิมพ์.
- โรม บุนนาค. (2553). *ทศพิธราชธรรมแห่งรัชกาลที่ 9*. กรุงเทพฯ: สยามบันทึก.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2543). *การเมืองการปกครองของไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2540). *นวโกวาท (ฉบับประชาชน)*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุกิจ ชัยมุสิก. (2563). *รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: เจปรีนซ์.
- สุชีพ ปัญญาณูภาพ. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2525). *ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรนราการพิมพ์.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2540). *ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : บริษัทสามัคคีสาส์น จำกัด.
- กิตติทัศน์ ผกาทอง. (2561). *อุดมการณ์ทางการเมืองในสังคมประชาธิปไตย. ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธารักษ์ (ธมมารักษ์ ปิยามัตย์). (2564). *พระพุทธศาสนากับระบอบประชาธิปไตย : ศึกษาเปรียบเทียบ. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง*. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

- เกษญา ผาทอง. (2559). ยุทธศาสตร์การพัฒนาประชาธิปไตยและกระบวนการประชาสังคมไทยภายใต้กระบวนการทัศน์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา. *วารสารธรรมทรรศน์*, 16(2), 263-264.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2560). การปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : ประสบการณ์จากสิงคโปร์ชวาและอินเดีย พ.ศ. 2413 – 2415. *วารสารการบริหารปกครอง*, 6(1),
- พระครูปลัดเกษญา ผาทอง, ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, บุญทัน ดอกไธสง และ อิสระ สุวรรณบล. (2562). วัฒนธรรมทางการเมือง : แนวคิดสู่การพัฒนาสังคมไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 6(2), 25.